

sociálne presne zacielené posolstvá – napríklad vo vzťahu k baníckemu cechu alebo ambíciám jednotlivých politických a cirkevných predstaviteľov. Pri rekonštruovaní logiky ikonografického programu výzdoby tvorivo využíva fantáziu na konštruovanie hypotéz, no rešpektuje aj hranice, ktoré tejto interpretačnej metóde diktuje samotný materiál. Vie si povšimnúť jedinečnosť niektorých riešení, ale aj zaznamenať a prijať prípadnú absenciu logicky usporiadaného programu. Osobitne cenné je vedomie významovej polyvalentnosti študovaných ikonografických programov.

Ďalšou kognitívne produktívnou stratégiou práce je dôsledná snaha o presnú chronológiu, opretá tak o archívne pramene, ako aj o najnovšie výsledky stavebno-historickej analýzy stavby či o umelecko-historické analýzy ikonografie a štýlu. Chronológia sa stáva zjednocujúcou kostrou rozboru politických, právnych, kultových aj umeleckých procesov, ktorých charakteristiku vhodne dopĺňa záujem o individuálne ľudské osudy účastníkov historického diania. Dramatické polohy ich životov chápe autorka opäť mnohostranne, takže zmysel pre morálne aj umelecky dôsledný postoj jej umožňuje pochopiť aj momenty, v ktorých sa historická realita stáva fraškou. Do celkovo trpezlivého a kritického tónu preniká rétorický pátos len na niektorých miestach, napríklad vo formulácii „Program svatobarborské klenby je *naprosto exaktní* sumou utrakvistické predstavy spásy skrze Boží zákon, Krista a svätosť eucharistie“ (s. 77, kurzíva IG). V tejto súvislosti sa vynára otázka, ako je možné sklbiť ideál exaktnosti s vieroučným systémom, nemyšliteľným bez určitej temnoty centrálného mystéria.

Na úlohu momentov, ktoré vyvažujú teologickú jednoznačnosť a dogmatickej „exaktnosť“ poukazujú v knihe úvahy o úlohe karnevalovej kultúry pri spochybňovaní a paradoxne aj súčasnom utvrdzovaní existujúcich noriem vážneho myslenia aj konania. Autorka sa usiluje pochopiť pozitívnu logiku fungovania dobovej karnevalovej kultúry, jej kompenzačné funkcie, ale aj rôznorodé významy, ktoré sa mohli spájať s postavou blázna. Osobitne to platí pre originálnu interpretáciu figúr na atike chóru. Originálny prístup a interpretačná kreativita autorky vrcholí v smelej hypotéze o autoidentifikácii kutnohorských mešťanov s postavami bláznov v zmysle seabavedomého prijatia Brandtovej satiry (s. 160–161). Stavba a výzdoba kostola sv. Barbory budovala a vyjadrovala seabavedomie a emancipačné snahy mešťanov aj voči sedleckému kláštoru (napr. s. 185).

Úsilie o vyvažovanie protichodných impulzov a tendencií možno v práci zaznamenať aj

v otázke vzájomného vzťahu spirituálnych hodnôt a prírody, takže autorka dokáže presvedčivo opísať a pochopiť aj unikátnu zmes profánnych a sakrálnych aspektov študovaných diel, periodickej obnovy prírody a eucharistie. Zmysel pre mnohovrstvovosť študovaných fenoménov tak pravidelne víťazí nad učebnicovým schematizmom. Pri opise ambivalentných fenoménov vstupuje do hry aj jasný protiklad medzi deštruktívnymi démonickými silami a ich symbolickým prekonaním prostredníctvom rituálu či usporiadania plastík v rámci architektúry.

Viacero pochvalných poznámok možno venovať aj štýlovo-historickým rozborom, ktorých cieľom je exaktná klasifikácia študovaného javu (ak to umožňuje stav jeho zachovania). Hodnotenie výtvarnej kvality kamenárskej práce sa logicky spája s úvahami o delbe práce v stavebnej hute a úlohe jednotlivých majstrov pri vzniku diel. Analyticky diferencovaný obraz opäť dostáva prednosť pred rétorickým efektom prekvapivej atribúcie či datovania. Predmetom explicitnej kritickéj analýzy sa príležitostne stávajú aj metodologické predpoklady štýlohistorického hodnotenia (napr. s. 166). Popri úlohe nasledovania vzorov veľkých majstrov či stavebných podujatí opäť autorka dokáže zaznamenať aj jedinečné riešenia, diktované invenciou tvorcu.

Celkovo pozitívny dojem z knihy nekazia ani pomerne dlhé deskriptívne pasáže, spracované na vysokej remeselnej úrovni. Okrem toho, že sa priebežne či následne stávajú východiskom ďalšej argumentácie, preukazujú aj zručné narábanie s jazykom, cieleňé na označenie javov, ktoré sa bežne nepomenovávajú. Čitatelia určite ocenia aj kvalitnú fotodokumentáciu a vysokú úroveň grafického spracovania publikácie.

IVAN GERÁT

Jiří KUTHAN, *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců I. Král a šlechta*, Univerzita Karlova v Praze a Nakladatelství Togga, Praha 2010

615 s., 799 obr., ISBN 978-80-7308-313-7 (UK); 978-80-87258-12-5 (Togga)

V souvislosti se znovuoživeným badatelským zájmem o umění vzniklé v zemích pod vládou jagellonské dynastie, který lze zaznamenať v průběhu uplynulých přibližně deseti let doma i v zahraničí, vyšel první svazek práce Jiřího Kuthana k této problematice na českém území.

Monumentálně koncipovaná kniha je věnována umění, které bylo vytvořeno jednak na objednávku českých panovníků a jednak vzniklo z podnětu české a moravské šlechty v závěru středověku. Druhý zamýšlený svazek by pak měl nastítnit problémy umělecké produkce spjaté s městy, církví a také s ostatními zeměmi České koruny. Z tohoto rozdělení není těžké odhadnout (a Kuthan to svými slovy potvrzuje), že autor napodobil členění problematiky umělecké produkce jagellonského období podle vzoru Josefa Macka, jehož komplexní historický výklad klíčových událostí, každodenního života i obzoru různých vrstev pozdně středověké společnosti zatím nebyl překonán.

Kniha J. Kuthana je rozdělena na pět velmi nerovnoměrných částí, přičemž největší z nich zabírá asi 350 stran a je věnována uměleckému mecenátu šlechty. Přesto je v názvu celého projektu položen akcent na postavy panovníků a s nimi spjaté umělecké objednávky. Svazek otevírá asi dvacetistránkový historický přehled s biografickými medailonky králů v českých zemích od konce husitských válek do roku 1526. Následující opět asi dvacetistránkový oddíl pojednává o reprezentaci panovníků v období od konce husitských válek do nástupu jagellonské dynastie. Již v této části textu je zřejmé, že největší důraz při líčení vzniku uměleckých děl na základě objednávek panovníků a šlechty bude kladen na obor architektury, a tento předpoklad se potvrzuje ve všech následujících částech Kuthanovy knihy.

Třetí část knihy je věnována jagellonským panovníkům jako objednavatelům uměleckých děl, přičemž jednotlivé kratičké kapitoly či spíše odstavce jsou samostatně zacíleny opět především k architektuře. V této části se naplno projevuje v podstatě encyklopedický charakter Kuthanova textu, který je tím docela fragmentární a může působit poněkud nesouvisle. Z jiného pohledu lze ovšem ocenit, že je tak čtenáři usnadněna orientace a umožňuje rychlé nalezení potřebné faktické informace. Největší část knihy je – jak již bylo zmíněno – věnována šlechtickým objednavatelům uměleckých děl, z toho celých devadesát stran pojednává o rožmberském mecenátu. Výjimečný rozsah tohoto oddílu je zapříčiněn hned několika faktory. Pozdně gotické umění na bývalém rožmberském panství bezpochyby vyniká svou kvalitou, množstvím a stavem dochování, a to nejen ve srovnání se zbytkem českých zemí, ale i s okolními regiony. Vždyť atraktivitu jihočeského umění v závěru středověku potvrdil již téměř půl století starý velkorysý výstavní projekt realizovaný v Alšově

jihočeské galerii, jehož trvalým výsledkem se stal unikátní katalog. Dalším důvodem je, že toto téma právem přilákalo badatelskou pozornost mladší generace historiků umění různých škol, takže v posledních několika letech byla publikována řada nových dílčích zjištění. J. Kuthan tyto výsledky bohatě zhodnotil, přičemž tématu se v posledních letech věnoval i on sám. Mnohem kratší oddíly čtvrté části knihy pojednávají o dalších významných šlechtických rodech jagellonského období, zde lze zmínit pány z Rožmitálu, z Hradce, z Pernštejna, Švihovské z Rýzmburka či rod Šliků. Vedle těchto známých jmen a jejich sídel Kuthan chvályhodně zmiňuje také ostatní, menší rody, které v obecném povědomí vlastně téměř nefigurují, a přesto po sobě zanechaly řadu pozoruhodných staveb. Poslední, pátá část knihy na necelých čtyřiceti stranách shrnuje doposud řečené, znovu vyzdvihuje některé aspekty a především se snaží o zasazení do širšího umělecko-historického kontextu.

Vedle samotného textu je neméně podstatnou částí Kuthanovy knihy velmi rozsáhlá a velkoryse pojatá obrazová příloha. Barevné, často celostránkové fotografie vynikají technickou precizností a svou kvalitou někdy zastiňují obsah textu. Ten spíše shrnuje starší i aktuální bádání, aniž by měl ambici formulovat vlastní pohled na danou problematiku. Text obsahuje rozsáhlý poznámkový aparát, avšak pozornému čtenáři občas neunikne chybná či neúplná citace. Souhrnně lze první díl knihy Jiřího Kuthana o pozdně gotickém umění v českých zemích označit jako přehledovou publikaci, kterou bezesporu ocení všichni, kdo hledají první faktickou informaci především o stavební produkci daného období a nadstandardně kvalitní fotografie vybraného objektu.

HYNEK LÁTAL